

Beeldhouwwerk van de schilder Pieter Quast

Onlangs verwierf het Rijksmuseum op een foto, gezonden door een particulier te München, een reliëf in terracotta, dat de handtekening zou hebben van P. Quast. Ondanks de niet al te gunstig uitzienende toestand werd het aangekocht, méér als een interessant document dan als een te exposeren object. Het reliëf bleek bedekt met een couche van vuil en het broze materiaal had nogal geleden. Na de reiniging vertoonde het meer merites dan aanvankelijk werd verwacht. Over de donkerbruin-rode bakaarde kwam een dunne, transparante goudstof-beschildering te voorschijn die het reliëf, niettegenstaande het herstel van de bovenhoeken en de verspreide kleine afbrokkelingen, sterk aan bekoorlijkheid deed winnen. De voorstelling vertoont een twist tussen twee mannen; twee vechtersbazen staan als kemp-hanen tegenover elkaar (afb. 1). De linker zwaait met beide handen een knuppel boven zijn hoofd, doch wordt in deze actie gesust door een dwars tegenover hem staande man die hem bij zijn middel schijnt te willen tegenhouden en daarbij omziet. Een jongen tracht de vechter bij het achterpand van zijn rok terug te houden. Tegenover deze groep staat de opponent, een gebaarde man met een houten been. Hij hield waarschijnlijk in de rechter vuist een mes vast en heeft in de

linker wellicht nog een deel van de schede. Twee vrouwen houden hem tegen; die aan zijn rechter zijde lijkt jonger (de dochter?) dan die op klompen en met een nap aan haar riem (zijn vrouw?). Voor zijn voeten ligt een viool waarop vóór het bakken is gegrift: *P. Quast 1629* (of 1628). Tussen de voeten van de jongen ligt een triangel, voor de man met de knuppel staat een blaffend langharig hondje. Het iets naar voren komend grondje laat ruimte voor de sponning van een lijst. Door op het reliëf een stofgoud-vergulding aan te brengen, heeft de maker getracht het op koper of brons te doen gelijken.

Behalve de naam P. Quast geeft ook de algehele stijl van het stuk de zekerheid dat wij hier een boetseersel voor ons hebben van Pieter Jansz. Quast, die slechts als schilder en graveur bekend staat. Bredius schreef reeds in 1902 een uitvoerig artikel over deze meester¹, waardoor wij zowel over zijn oeuvre als over zijn persoon aardig zijn ingelicht. In 1606 te Amsterdam geboren, huwde hij in 1632 een Haags meisje en twee jaar later werd hij lid van het St. Lucasgilde in de stad van zijn gade. Hij was in 1643 weer te Amsterdam,

¹ A. Bredius, *Pieter Jansz. Quast, Oud-Holland XX* (1902), blz. 65-82.



Afb. 1. Pieter Quast. Twist tussen twee mannen, 1629 (of '28). Terracotta, 21 × 29 cm. Rijksmuseum, Amsterdam.

alwaar hij in 1647 overleed. In zijn Haagse tijd schijnt onze schilder, die eveneens een goede tekenaar was, de leermeester te zijn geweest van de jeugdige prins Willem II, zoon van Frederik Hendrik, die hij enkele malen als jongen portretteerde en bij het spel uitbeeldde. De dilettantistische tekenwijze van Willem naar het werk van Quast wijst op de onderling nauwe betrekking². De folkloristische onderwerpen van onze meester zijn alom bekend. Het zijn boeren, soldaten en kleine burgers; drinkers, rokers, kaartspelers, marskramers, chirurgijns en harlekijns, soms geheel in het karikaturale getrokken. Het volkse leven dat hij zo beschreef, schijnt de weerspiegeling te zijn van zijn eigen leven, dat Bredius

indertijd uit de archieven opdiepte³. De scène op het reliëf past dus geheel bij de meester. Voor de notaris kwam het volgend pittoreske verhaal naar voren, dat ik uit het artikel van genoemde auteur overneem. 'Op het gerucht kwam de schilder zijn vrouw te hulp. Hij greep naar een mes, zette het den Domheer op de borst en riep uit: Sacrament, wat heb je gedaan, segh't of ick bruy (steek) 't daer deur. Eerst met grootte moeite werden de vechtenden gescheiden'. Ons reliëf vertoont een parallel geval.

² C. Veth, *Een portret van prins Willem II door Pieter Quast*, *Oude Kunst VI* (1917), blz. 269-271.

³ Bredius o.c., blz. 71.



Afb. 2. Pieter Quast toegeschreven. Herbergscène (De Vijf Zintuigen?). Terracotta, 24 × 32 cm. Museum 'De Lakenhal', Leiden.

Het terugvinden van het gesigneerde werkje bood de oplossing voor de toeschrijving van nog twee andere, zeer verwante reliëfs, waarvan ik het bestaan reeds lang kende. De aankoop maakt het thans mogelijk ze onder de algemene aandacht te brengen.

Een van de twee genoemde reliëfs bevindt zich in het Museum 'De Lakenhal' te Leiden (afb. 2)⁴. Een zekere verwantschap valt met het zo juist besprokene onmiddellijk in het oog. Het is eveneens vervaardigd uit terracotta, heeft een donkerbruine verf die aan brons herinnert en is van een overeenkomstig formaat en werkwijze. Aan een met een kleed overdekte tafel zit links de chirurgijn, tegenover zijn patiënt, met in de rechter-

hand een pincet (z), waarvan het geopend etui met nog enkele andere instrumenten voor hem op tafel ligt. Met de linker heeft hij de vingers van de patiënt beet, die met pijnlijk vertrokken gelaat en met geopende mond, alsof hij schreeuwt, zijn hoofd afwendt. Een doekje voor het bloed ligt ter bescherming van zijn kleding over de rug van zijn hand. Hij zit op een doorgezaagde ton, waarin een kat door een gat de tegenover hem liggende hond bespiedt. Aan de rechter tafelhoek

⁴ *Catalogus van beeldhouwwerken, boetseersels, wandtapijten, kussens, glasramen, drinkglazen, goud en zilver, Stedelijk Museum 'De Lakenhal', Leiden 1951, blz. 21, nr. 48, als mannen in de herberg; Nederlands, ca. 1670(?)*.



Afb. 3. Pieter Quast toegeschreven. De Vijf Zintuigen. Notchout, 22,5 × 30 cm. Museum Jerusalem (Israël).

twee mannen waarvan één een tinnen kan opheft en de ander de hand houdt op een pijpje (?:). Naast hen een vrolijk zingende speelman, die met de rechterhand zijn lier draait en met de linker de klaviatuur bespeelt. Op de tafel liggen waarschijnlijk speelkaarten, een kort pijpje en wat tabak op een stukje papier⁵.

De verwantschap met het voorgaande reliëf ligt behalve in het materiaal en het formaat, in het naar voren komend grondje met dezelfde uitsparing voor de sponning van een lijst. Men vindt er ook enkele kenmerkende details op terug, zoals het schoeisel met strik en de daarover heen hangende 'slobkous' evenals de grove gelaats-trekken. De aan de renaissance ontleende schou-

derkleppen bij de man met de opgeheven kruik herinnert aan de herhaaldelijk op Quast's schilderijen voorkomende overblijfselen van een verouderde klederdracht. Ook beeldt hij vaak muziekinstrumenten uit, zoals hier op beide reliëfs. Wij menen derhalve dat dit naamloze werkje in de Lakenhal thans eveneens aan de schilder Pieter Jansz. Quast kan worden toegeschreven.

Van dit reliëf moet destijds een mal zijn vervaardigd, welke zich bevindt in het Museum van Namen. Zij werd geschonken door de heer Fal-

⁵ Mogelijk worden hier de Vijf Zintuigen uitgebeeld. Van i.n.r. het Gevoel, het Gezicht, de Smaak, de Reuk en het Gehoor.

mogne Decoeur, 'maître potier namurois' en wordt betiteld als 'moule originale, terre cuite namuroise du XVIII s.' De daaruit gemaakte, moderne afdruk, waarvan het grondje vóór het bakken, dus in de natte klei, in een tegelvloertje werd veranderd, wordt aldaar genoemd: 'Bas relief dit: La Kermesse de Bourges'. De 'moule originale' bestaat uit een grauw-wit uitzierende klei van ca. 19,5 × 21,5 cm. Het maatverschil met het voorgaande reliëf bewijst, dat het Namense geval naar het reliëf in Leiden moet zijn vervaardigd.

Het derde reliëf (afb. 3) dat hier wordt behandeld, is verwant qua onderwerp en formaat, doch is uit notehout gesneden. Het stelt misschien de Vijf Zintuigen voor en werd enkele jaren na de Tweede Wereldoorlog door de kunsthandel Morpurgo te Amsterdam geschonken aan het nieuw in te richten museum te Jerusalem (Israël). Ook dit reliëf heeft een naarvoren komend grondje met onderaan de uitsparing voor de lijstspinning. Hier zitten eveneens vijf mannen aan tafel, die eveneens in twee groepen zijn verdeeld. Links in een zetel een doedelzakspeler (het Gehoor), die evenals de patiënt met half afgewend hoofd tegenover een gebaarde oude man (het Gezicht) zit, die schijnt te dutten hoewel hij in de linker hand een muziekblad houdt met ruitvormige noten. Hij heeft de rug gewend naar twee mannen, waarvan de een voedsel tot zich neemt en de ander uit een pijpje rookt (de Smaak en de Reuk). De vijfde man (het Gevoel), zittend op een kruk, buigt zich voorover. Hij houdt zijn linker hand tegen zijn blote been en steunt met zijn rechter hand op de ronde tafelrand, terwijl hij zijn muts aan zijn duim laat hangen. Hij kijkt naar het langharig hondje, dat zijn tenen likt (≐) en waarschijnlijk schuldig is aan de omgevallen kruik waarvan de inhoud over de bodem uitstort. Het is het zelfde hondje, dat men kent van het reliëf met de twee vechtjassen. Ook hun tronies, de hoed met teruggeslagen rand en de slobberige kleding komen onderling overeen. Ik meen, dat ook dit reliëf aan Pieter Jansz. Quast moet worden toegeschreven.

In de Noordnederlandse beeldhouwkunst van de

eerste helft der 17de eeuw staan deze drie kabinetstukjes op zichzelf. Het gedateerde reliëfje is een jeugdwerk; zouden de twee andere uit dezelfde periode dateren? Alleen Albert Vinckenbrinck, zijn stads- en tijdgenoot, maakte zulke kabinetstukjes, maar dan in een heel ander genre. Pieter Xavery volgt hem met verwante huiskamerplastic in de tweede helft der 17de eeuw.

Zonder de handtekening op het voor het Rijksmuseum verworven werkje waren we er waarschijnlijk nooit in geslaagd de beide mij reeds lang bekende werkjes aan de schilder Pieter Jansz. Quast toe te schrijven.